

PRZEDMOWA

W lasach Polski występują dwa rodzime gatunki dębów – dąb szypułkowy (*Quercus robur* L.) i dąb bezszypułkowy [*Q. petraea* (MATT.) LIEBL.]. Pierwszy jest rozpowszechniony w całym kraju, a drugi nie występuje w północno-wschodniej jego części. Obydwa dęby mają duże znaczenie gospodarcze i należą do najcenniejszych drzew liściastych, ze względu na wyjątkowe wartości drewna, jak również właściwości biologiczne i rolę, jaką pełnią w ekologii lasu i kształtowaniu siedlisk leśnych.

Dąb szypułkowy rośnie najczęściej na żyznych i wilgotnych siedliskach, na glebach gliniastych lub piaszczysto-gliniastych z dużą zawartością próchnicy, gdzie współtworzy lasy grądowe. Dąb bezszypułkowy wymaga gleb mniej zasobnych, przepuszczalnych, gliniasto-piaszczystych, jest wytrzymalszy na suszę i często wchodzi w skład borów mieszanych z sosną oraz lasów mieszanych z bukiem. Mimo dość wyraźnych różnic ekologicznych gatunki dębów krajowych nie były do niedawna rozróżniane w gospodarce leśnej. Ostatnio zaznacza się wyraźnie większe zainteresowanie dębem bezszypułkowym, który jest często preferowany w szkółkach i uprawach na glebach słabszych. Wyznaczone są też znaczne powierzchnie drzewostanów nasiennych obu gatunków.

Dęby należą do drzew wolno rosnących, ale długowiecznych i osiągają znaczne rozmiary. Najstarsze i najokazalsze dęby, przede wszystkim szypułkowe, chronione są jako pomniki przyrody i nierzadko osiągają wiek 400–700 lat. Pomnikowe drzewa w Polsce to w ogromnej większości właśnie dęby.

Dąb od wieków mocno zaistniał w świadomości i kulturze wielu krajów i ludów Europy, nie wyłączając Polski. Były to drzewa od dawna sadzone przy osadach, w parkach, na cmentarzach i przy świątyniach, także przy drogach. Pojedyncze, stare dęby były chronione wśród pól, łąk i pastwisk. Często sadzono je dla upamiętnienia ważnych wydarzeń społecznych i rodzinnych.

Na przedkładaną czytelnikom obszerną monografię dębów składają się opracowania dotyczące szeroko rozumianych właściwości biologicznych i ekologicznych tych drzew, głównie gatunków krajowych. Dąb, będący w powszechnym przekonaniu uosobieniem i symbolem siły, trwałości, mocarności i potęgi, jest w

rzeczywistości drzewem wrażliwym na liczne choroby grzybowe i często atakowanym przez liczne gatunki szkodliwych owadów, których rozwój jest z tym drzewem ściśle związany. Ponadto dęby są na ogół mało wytrzymałe na niekorzystne zmiany środowiska, głównie zmiany klimatyczne (dawniej bardzo mroźne zimy, obecnie skąpe opady, susze) i obniżenie poziomu wód gruntowych. Stąd znane zjawisko zamierania dębów i drzewostanów dębowych, występujące z różnym nasileniem od kilku dziesiątków lat, z niepokojem obserwowane w wielu krajach Europy, w tym również w Polsce. W niniejszej książce poświęcono szczególnie dużo miejsca ochronie dębów (wpływ czynników środowiska, choroby, szkodniki), fizjologii tych drzew oraz ich zmienności proweniencyjnej. Znajomość właściwości biologicznych dębów, ich wymagań siedliskowych i uwarunkowań ekologicznych, ale także wspomnianych zagrożeń, przyczyni się niewątpliwie do lepszego poznania tych wspaniałych drzew, które są tak ważnym komponentem naszych lasów oraz pozaleśnych zadrzewień.

Władysław Bugała